

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Thesavrvs Sacrorvm Ritvvm, Sev Commentaria In Rvbricas Missalis Et Breviarii Romani

In quibus origo cuiusque Ritus, Causæ historicæ, vel mysticæ, ex maiorum ingenio, Theoria, Praxis, Obligatio, & exquisitus Vsus, additis opportunè Decretis omnibus S. Rituum Congregationis, quàm breuissimè explicantur

Gavanti, Bartolommeo

Antverpiæ, 1646

De mensuris proprijs sacræ supellectilis ad Missam congruentioribus.

urn:nbn:de:hbz:466:1-40214

Monet idem Theodosius, quòd Horologia Italiae sonant Horas tardiùs quàm indicent Horologia Solaria, quandoque per quadrantem

Horæ, quandoque per dimidiam Horam; & idè detrahenda erit illa quantitas Horæ. Hora verò constat minutis 60.

De mensuris proprijs sacrae supellectilis ad Missam congruentioribus.

DAmus hoc loco formas & modulos efformandæ cuiusque sacrae supellectilis in ordine ad Missam, siue solemnem siue priuatam, ex *Actis Mediolan. Ecclesie*, præsertim ex libro *primo & secundo Instructionum fabricæ & supellectilis Ecclesiasticae, probatarum in Concilio Provinciali Mediolan. III. à sancta Sede Apostolica confirmato, & laudato*: in quibus singillatim tradendis ordo placuit Alphabeticus, ut cuiusque rei formam statim inuenias.

Abacus, seu *Credentia*, fit è tabulis populeis abiegnisve, longè patens circa cubitos tres, pro Ecclesie magnitudine, Chorive seu presbyterij ratione, latè cubitis duobus; alteque item extruatur, ut non ultra duos cubitos & uncias duodecim eleuetur à terra.

Acerra, siue *Nanicula* incensi, ex argento, vel aurichalco, cum cochleari eiusdem materiae, fieri debet; ita capax, ut capiat quantitatem thuris ultra quàm sit necessarium in Missa.

Alba è tela lineæ fit, longè producta cubitos quatuor, latè sexdecim, ac paulò ampliùs circumquaque pateat. Manicas habeat longitudine sesquicubitali, hoc est, cubito cum dimidio, latitudine ab humeris parè cubitali, quæ usque ad manus sensim angustius ducantur. In summa veste, & in extremis manicis aliquid dumtaxat fit acu paululum ac tenuiter

elaboratum: nimius enim labor in his ornandis vanitatem sapit & leuitatem.

Altare maius eo loco constitui deberet, ut ab ipsius Altaris gradu infimo (tres autem gradus esse debent) usque ad cancellos spatium saltem intersit cubitorum octo, vel ad minimum quatuor, in Ecclesijs non Collegiatis. Sit autem à scabelli solo altitudine cubitorum duorum, & unciam octo, & ad summum decem; longitudine cubitorum quinque, ac plurius, pro Ecclesie magnitudine; latitudine verò cubitorum saltem duorum & unciam duodecim. Tres autem inter gradus, bradella lignea numeretur, quæ à fronte Altaris cubitos duos producta, uncias sexdecim latè pateat, altitudo verò singulorum graduum sit unciam octo.

Altare minus eleuetur cubitis duobus, & unciam octo, longè pateat cubitis quatuor & dimidio, nec minus quatuor saltem cubitis; latum sit cubitis duobus. Scabellum è tabulis ligneis, latitudine cubitorum duorum, altitudine unciam octo: sed & longius pateat quàm Altare, non cubito longius, sed unciam circiter sexdecim. Nullum foramen neque fenestella ibi sit, ubi quidquam asseruari recondi possit.

Amictus è tenui tela fit, longitudine cubitorum circiter duorum, latitudine autem sesquicubitali; in duobus

bus eius angulis anterioribus assuantur funiculi commodè longi, ut reuocari ante pectus queant, & cum ijs fieri nodus possit: in medio Crux acu pingatur vnciarum duarum, longè ab extremitate digitis duobus in parte superiori: extremitates illius, præterquam ex ea parte quæ collum ambit, aliquo modesto opere ornari possunt.

Ara ex lapide longè pateat vncias viginti, latè sexdecim, præter capsæ dimensionem, cui inserta est. Quæ capsæ è nuca omnino tabula sit, crassitudine vnciarum circiter duarum, aut plurium, pro lapidis crassitudine: non distet à fronte Altaris spatio longiùs vnciarum octo. ita verò inserta sit, ut è mensuræ Altaris superficie paululum extet, quò Sacerdotis celebrantis tactu dignosci possit: tela denique cerata tegatur, clauiculis prædictæ capsæ confixa.

Bursa Corporalium à fronte sit Crucis vel alia sacra imagine in medio inserta, à tergo etiam ex eadem materia & colore, intrinsicè autem subserico, aut tela candida circumuestiatur: latè verò vndique pateat circiter dimidio cubito, vel paulò ampliùs, & forma quadrata.

Calix ita efformetur, ut cuppa aliquantulum in fundo sit angusta, sensim vsque ad summum labrum latior fiat. Labrum nullo modo reflectatur: nodus ita ornatus, ut, dum Calix capitur, non incommodè capiatur, præsertim quando indices & pollices disungi non possunt. Minorve ne sit totus Calix, amplitudine in orbem ducta, vnciarum quatuordecim, altitudine duodecim.

Candelabra basim habeant vel rotundam, vel potius triangularem, &

Crucis basi conformem: quæ ab Acolythis portantur, minora sint, quàm ea quæ in Altari collocantur.

Cingulum ex candido lino vel cannabi tenui conficiatur, longitudine cubitorum circiter septem: capita eiusdem globulis eiusdem materiæ inserantur, filamentorum manipulis appensis, quos floccos dicunt. Non prohibetur è serico, iuxta varios colores paramentorum more moderno; sed illud est antiquioris vsus, & mysticæ causæ congruentius, de qua supra pag. 97.

Non placet ea forma cinguli (ut pro veritate loquar) quæ cingulo ipsi, ut hinc inde pendeant flocci à lateribus Sacerdotis, duas addit lineas, quibus se ipsa cingitur Alba: est enim eiusdem omnino formæ cum succinctorio Papali, quod adhibetur (addito Manipulo) ad cingendum Albam Papæ, & nonnisi in eiusdem Missa Papali; ergo non debet esse communis hæc forma cuiuscumque Celebranti.

Conopæum Tabernaculi maioris sanctissimæ Eucharistiæ è materia nobiliori, vel alba semper, vel iuxta colorem varium Festorum, à summa parte crispatum: in fimbrijs non angustè, sed longè latiùs respondeat, & totum Tabernaculum tegat; in extremis oris habeat de more ornatum laciniarum decorè contextarum.

Corporale è tela linea & candida sit, ac simplex item, ab oris autem, acus opere simplici, punctim solum retortum sit: longè autem vncias triginta ad minus pateat, latè totidem; ita verò complicatum, ut nulla eius extremitas appareat. Crux acu pingi potest in anteriori parte.

Crux in Altari collocanda imaginaria

nem Crucifixi habeat, & præalta emineat candelabris, vt supra dictum est *prima par. tit. 20. pag. 74.*

Dalmatica non recisis manicis, sed ad mantum vsque protensis, iisdemque latè patentibus conficiatur. Longa esse potest cubitis duobus, & vncijs sexdecim; lata verò ab humeris cubito vno, & vncijs circiter quatuor; ab extremis oris vndique patens cubitis circiter quinque.

Gradus in Altari maiori ne fiant, nisi duobus cubitis tantùm minúsve à pariete posteriori illud distet: tuncque eiusmodi gradus vnus pluresve decenter adhiberi poterunt; ita tamen, vt circuitus Altaris non impediatur, neque candelabra super ijs posita extra Altare videantur esse, quod esset contra Rubricam de Altaris incensatione. In Altari minori vnus sit, isque ligneus; ea longitudine quæ Altare æquet, latitudine vnciarum octo, altitudine totidem, in quo candelabra cum Cruce locanda erunt.

Hamula non ex argento, stanno, aurichalco, aliòve metalli genere, sed è vitro, seu crystallo pellucido, cum operculo decenti.

Manipulus tres Cruces habere debet & chordulas ad ligandum solidiores. reliqua vide in *Stola*.

Manutergium pro Missa ex lino tenui contextum, longitudine bicubitali, latitudine sesquicubitali constet: ornentur capita lacinijs & filamentis eiusdem materiæ.

Mappa Altaris superiores è lino, seu cannabi, ea sint longitudine, vt ab vtroque Altaris latere, profundius circiter tribus digitis quàm planum bradellæ, demissæ sint: nullæ ab vlla parte bambacio cærulei alteriusve coloris elaboratæ sint, latitudine ve-

rò totam Altaris mensam contegant. Inferiores mappa totam saltem mensam cooperiant.

Mappa pro Communione adhibendæ non supra scamna, seu cancellos (horum enim longitudinem æquabunt) longè pateant cubitos tres, latè circiter duos: capita earum exornari poterunt.

Missale nihil profanè habeat, sed Crucis insignè, aliave Sancti Titularis imago in corio depicta appareat. Signaculum eiusdem constare conuenit funiculis sericis duodenis, longè ita ductis, vt Missalis longitudinem vix quinque vncijs excedant. Eiusdem integumentum ita longè deductum sit, vt ab ima parte octo vncijs superet coriaceum Missalis operimentum; à summa verò nihil omnino extet. Lineæ sericæ circumdent extremitates, laciniæ inam partem exornent. Subuestiatur tela eiusdem coloris quo est integumentum.

Pallium, quod ante Altare tenditur, paulò longius quàm Altare patere debet; eoque altiùs, vt ab ima parte paululùm sub coronice scabelli seu bradellæ eiusdem Altaris occultetur. A superiori parte palmum à summo distante lacinijs, quas frangias vocant, ornentur pro qualitate pallij; in exteriori parte Crux, aut imago Sancti, cuius nomine dicatum est Altare, aut alia sacra effigies in medio assuatur: nam Zacharias Pontifex palmam auto intextam Natiuitatis Domini nostri Iesu Christi, imagine ornatam beati Petri Apostoli, Altari obtulit. Si fieri potest, telari ligneo affigatur extensè; sed illa cautio adhibeatur in telaris asserculo superiore, vt eius angulus inferior, cui pallium adhæret, omnino recidatur, & depri-

deprimatur, ut nullo modo possit acumine laedere pallium. Velamentum quoque (si pallium pretiosum est) in superiori parte obtendi ei concinne poterit, Missarum tempore tantum, ne Sacerdos impediatur, vel adherendo laedat paramenta: neque tamen ultra frangiam demittatur velamentum.

Patena inaurata vndique esse debet, vel, si argentea sit, saltem in interiori parte; labrum extremum circumulare ita tenue admodum, ut adiumentum inde sit ad sacrae Hostiae fragmenta facile colligenda: illam mediam concavitate habeat, quae amplitudinem labri Calicis fere adaequet. Minor patena pateat amplè in orbem uncias triginta duas.

Pellicula hamularum piam speciem exprimat; fundo intrinsecus constet lato & plano, neque ita elaborato, ut minus firmè hamulae impositae haeant.

Planeta more Romano (nam Ambrosiano eam describunt Acta Mediolan. Ecclesiae) late pateat cubitos circiter duos, longè tres. Fascia, quae vel affuit solet, vel distingui in ipsa tergo Planeta, ut columna: speciem à tergo & Crucis ante pectus effingat, lata erit uncias octo ad minimum. Funiculi addantur, seu lineae sericae in ea parte qua pectus tegitur, ita oblongae, ut reduci possint ante pectus, ad firmandam Planetam, ne defluat à tergo.

Pluviale ad imos vsque talos protrahitur, longitudine cubitorum trium & unciam circiter sex constans, & prosemicirculi ratione late patens. A parte anteriori, à summo ad extremum, hinc & inde, auriphrygio decoratur: à posteriori parte caputium ornatum auriphrygia-

to, qui anteriori respondeat, habet. Lacinae verò, hoc est frangiae, Romano ritu latiores esse debent circum caputium, breviores in oris Pluvialis extremis. Fibula anteriori connecti debet Pluviale, additis binis seu ternis uncinis maioribus. Globuli laciniati pendentes à caputio non sunt amplius in usu Romani Cleri saecularis.

Pulmar pro Missali plenum sit non pluma, neque lana concisa, sed lana solida, pilisve ceruinis: longè pateat cubito, & paulò amplius, late uncias circiter decem & octo: ornetur in quatuor angulis laciniatis flocculis, & opere simplici consuatur.

Purificatorium è tela neque tenui, neque crassa nimis; & simplici sit acus opere confectum; latitudine unciam circiter octodecim ad minimum, longitudine totidem, nec verò minus: in medio Crux parvula acu pingatur.

Pyxis, quae ad sanctissimam Eucharistiam custodiendam adhibetur, ex argento puro saltem, eoque inaurato, fieri debet in interiori parte: cuius pes, ut manu facile firmiterque capi queat, altitudine sit sex unciam; nodus in medio sit eiusmodi, quò monuimus de Calicis nodo. In fundo medio paululum aliquid habeat, quod in orbem tenuiter emineat, ad facilius capiendas ultimas particulas. Operculum respondeat Pyxididis formae: quòd in medio instar ferè pyramidis extet; ab vno & altero item latere parvulos tenuesque uncinos habeat, quibus in circulo aptè includatur, & fiat immobile. In summo Crux parvula emineat.

Stola cum Planeta colore congruat & materia, longè cubitis circiter sex, ut in-

vt infra genua producat, latè autem vncijs sex pateat: laciniæ seu frangiæ vnciarum trium sint, & præterea Cruces tres de more annectantur eidem, in medio, & in extremis partibus. Vnaquæque Crux sit formæ quadratæ, quæ ab omni parte vncijs circiter tribus constet. Stolæ Sacerdotali nihil appendatur; Diaconali verò ab utraque media eius parte duo funiculi cum flocculis laciniatis, ad illius rectè connectendæ vsus.

Superpellicium è tela potiùs tenui, manicis ita oblongis, vt crispatæ vsque ad digitos summos pertingant, quæ esse possunt cubitis circiter duobus, vel circè, latè autem patentibus in orbem circiter cubitis quatuor. In ipso ore potiùs forma sit rotunda quàm quadrata. A pectore nullo modo scissum, aut dissectum. Longè ducatur infra genua, ferè ad media crura. *Vide supra pag. 88.* Latè pateat ab extremis oris in ambitum cubitis circiter tredecim, ab humeris circiter octo. A nulla parte neque nimis affectata artificiosi operis elegantia elaboratum, ab humeris præsertim non specioso artificij ornatu.

Tabella pacis gestatoria aliquo piæ cælaturæ ornatu sit insignis, puta, imagine Pietatis expressa; latitudineque constet vnciarum octo, longitudine duodecim circiter; à tergo manubrium habeat eiusdem materiæ.

Tabella Secretarum non quænea, non nucæ, neque è ligno subobscurò sit, sed ex abiete, aliave id generis arbore albicanti, ne pagina agglutinata obscurescat: latè aliquanto amplius pateat quàm longè, coronicibus decorè ornata. Pro Festis solemnioribus speciosior esse debet, cum coronicibus auratis, & pagina maius

culis impressa litteris, auroque splendentibus.

Tabernaculum sanctissimæ Eucharistia politè elaboratum, pijs mysteriorum passionis Christi imaginibus exsculptum esse debet; intrinsecus tabulis populæ circumamictum, quibus ab humiditate sanctissimæ Eucharistia defendatur. Forma vel octangula, seu sexangula, vel quadrata, vel rotunda. In summo adsit imago Christi resurgentis, vel sacra Vulnera exhibentis: tum benè clauè sit munitum, quæ etiam auro liniri deberet. A fronte Altaris summa procul collocatum extet, non minùs cubito vno & vncijs sexdecim, ita vt Corporale latè expandi, & Pyxis, si casus accidat, commodè in Altari poni possit. Neque sub eo sit vllum armariolum, neque asseruandis quidem libris supellectilive Ecclesiæ sit locus. Panno serico albi coloris intus ab omni parte vestiatur: ostium habeat ab anteriori parte ornatum sacra imagine Christi Domini crucifixi, aut resurgentis, aut vulneratum pectus exhibentis, aut alia pia effigie.

Tela stragula Altaris ad illud operiendum finitis Missis, longitudine ac latitudine sit, quæ totam illius mensam contegat vndique, & paulò amplius item; lacinijs brevioribus ab omni parte decorè cincta. colore sit viridi.

Thuribulum cum quadruplici catenula & operculo: catenularum autem longitudo sit cubitorum duorum & vnciarum circiter duodecim.

Tintinnabulum pro eleuatione Sacramenti si appendatur, parieti laterali affixum hæreat, & appenso funiculo tam longo, vt minister genuflexus

xus in cornu Epistolae commodè illud pulsare possit.

Tunicella Subdiaconalis similis sit Dalmaticae Diaconali, de qua supra; excepto, quòd angustiores debet habere manicas & longiores, *Carmon. Episc. lib. 1. cap. 10.*

Vas Hostiarum rotundum sit, & latè pateat vncias quatuor, plurèsvè, vt Hostiae inde promi commodè possint. Vitale quoque erit, laminam plumbeam rotundam serico vestitam Hostijs ipsis superimponere, vt earum curuatura tollatur.

Vas pro abstergendis Calicibus, & lauandis Corporalibus, aeneum paretur instar peluis, binis manubrijs constans, atque ab vno labro ad aliud cubito vno, & vncijs octo pluribusvè, pro ratione supellectilis lauandae; oreque eminenti, per quod, quasi per canalem, aqua lotionis inde paulatim in Sacrarium effundi possit: quod vas huic vsui tantùm sit reseruatum.

Velum Calicis ab omni parte cubito & vncijs duodecim latè pateat, ab oris vndique opere serico, auro argentoque tenuiter ornatum.

Velum pro portanda sanctissima Eucharistia in Processionibus eiusdem sit longum sex cubitis, latum vt veli tela.

Velum pyxidis sit pretiosum, & quale saltem dedimus Calici.

Velum Subdiaconale longum item cubitis sex; latum sit, quanta est veli propria latitudo.

Vmbella, quae super Altare ponitur, vndique latè pateat ita, vt Altare ipsum & Sacerdos ibi celebrans omnino contegantur; qua ille & Altare à puluere omni que labenti sorde defendantur: ab Altari tamen decorè elata, vt facillè quoque purgari queat.

Vmbella alia, quae defertur super sanctissimam Eucharistiam in Processionibus, vndique habere debet ornatum duplicium fasciarum, quae duodecim circiter vncijs longè pendeant, ijsque fascijs consutae sint ab omni parte fimbriae cum filamentis satis prolaxis. Hastile inferatur inter vtramque fasciam, quod rectè extendat latera Vmbellae. Hastilia item picta, paribus inter se spatijs disposita, quibus illa tolli & gestari possit, quatuor plurave, pro eiusdem Vmbellae magnitudine, supponantur. Color autem albus conuenit huic Vmbellae. Et haec de supellectili sacra seu ministeriali ad communem Missam.

Quia verò supra meminimus Episcopaliū indumentorum, occasione data in Missali, non erit abs re, si hoc loco addamus eorundem indumentorum formam & mensuram, ordine seruato quo eadem induit Episcopus.

Caligae ita longae debent esse, vt vsque ad genua protensae, ligulis in ea parte adstringantur.

Sandalia, seu *Calcei*, è solea integra subtus constant, à parte autem superiori ornata, & ex serico panno leuiori, quo & *Caligae*.

Tunicella & *Dalmatica* amplioribus manicis quam Diaconalis, & ex eadem materia qua *Caligae*, constant: longae & latae sint, vt de Dalmatica Diaconali diximus.

Chirothecae debent esse contextae, & circulo aureo insigniter in extrema parte ornatae.

Subbirretum mitrale formae rotundae sit, non quadratae.

Mitra pretiosior è serico auro in-texto, gemmis, & margaritis ac usque opere ornata. Altera auriphrygiata si-

ne gemmis, sine laminis aureis, vel argenteis; sed vel aliquibus paruis margaritis composita, vel ex albo serico auro intermixto, vel ex tela aurea simplici sine laminis & margaritis. Tertia sine auro ex simplici serico Damasceno, vel alio, aut etiam lineae, ex tela alba confecta, rubeis lacinijs, seu frangijs, & vittis pendentibus. In Prouincia Mediolanensi adhibetur simplex è tela lini purissimi, coloris albi, circulo aureo, quem esse noat *Innocen. III. lib. 1. Myst. Missæ cap. 59.* circum amicta à parte qua induitur caput, cornua item duo è summo præ se ferens: duas etiam lineas in humeris pendulas habeat, quarum extremitates lacinijs constent.

Annulus ex auro puro puro solidè conflatus palam habeat cum gemma, in qua nihil sculpsi esse debet.

Gremiale longè constet cubitis circiter duobus, latè cubito vno tantùm & vncijs item circiter duodecim, vndique cinctum laciniarum auro argenteo intextarum ornatu.

Baculus Pastoralis à parte ima acutus, à media totus reclusus, à summa retortus esse debet. Oratio aut Sudario non ornatur, si Episcopalis est. Longitudine recta est cubitorum trium & vnciarum duodecim; pars verò retorta totidem vncijs, aut paulo altius eminet. A summa reclusitudinis parte est crassitudine orbiculari vnciarum circiter septem, quæ prope ad imam partem descendens paulatim diminutam, vncijs quinque constat: connectitur autem cum illa parte recta aliquo opere calati argenti, quod sexanguli formam exhibens, sacris ornatur imaginibus.

